

EESTI VAATAMISVERBIDE SIHILISUSEST

Natalia Vaiss

Ülevaade. Artiklis vaadeldakse verbi *vaatama* sünonüümide transitiivseid ja intransitiivseid kasutusi. Eesmärk on selgitada, kas eri tähendusnüanssidega vaatamisverbid erinevad oma transitiivsete kasutuste regulaarsuse poolest. Vaatluse all on 12 *vaatama*-verbi sünonüümi: *kaema, vahtima, piiluma, kiikama, silmama, silmitsema, põrmitsema, jõllitama, kõõritama, jälgima, vaatlema* ja *uudistama*. Korpuspõhine uuring näitas, et ühte leksikaalsemantilisse rühma kuuluvad verbid võivad oma transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste esinemissageduse poolest oluliselt erineda. Peaaegu kõik uuritud vaatamisverbid võimaldavad nii sihitise kui ka suunamääruse lisamist ning võivad esineda ka ilma sõltlaienditeta. Spetsiifilise vaatamisviisi komponent verbi semantikas võib sõltlaiendita esinemist soodustada või ka hoopis piirata.*

Võtmesõnad: verbi argumentstruktuur, transitiivsus, verbiklass, polüseemia, eesti keel

1. Sissejuhatus

Ühte leksikaalsemantilisse rühma kuuluvate verbilekseemide süntaktiline käitumine on reeglina sarnane, kuid siiski mitte identne (vt Proos 2020, 2021). Keele täpsema kirjelduse ja teise keelena omandamise seisukohalt on oluline teada, kui suured süntaktilised erinevused võivad olla ühes või teises verbirühmas, täpsemalt kui erinev võib olla näiteks sihitiseta esinemise sagedus üldiselt transitiivsete, samasse leksikaalsemantilisse rühma kuuluvate verbide puhul ning mis võib seda mõjutada. Ühe verbide sihilisusega seotud hüpoteesi järgi (vt Rice 1988, Velasco, Muñoz 2002) võib mõne transitiivse verbi puhul viisi komponendi olemasolu (ingl *manner component*) osutada sihitiseta esinemist piiravaks teguriks. Inglise keeles on seda tendentsi täheldatud näiteks söömist-joomist väljendavatel verbidel. Nii ei saa viisi tähistavad verbid *devour* 'õgima' ja *guzzle* 'ahmima' esineda objektita (v.a teatud süntaktilised mallid, nagu *Don't guzzle* 'Ära ahmi!') erinevalt verbidest *eat* 'sööma' ja *drink* 'jooma' (Rice 1988: 204, Velasco, Muñoz 2002: 6–7). Samas on täheldatud, et erinevalt tulemusele suunatud verbidest (*result verbs*, nt *break*

* Töö on valminud Haridus- ja Teadusministeeriumi Eesti Keele Instituudi baasfinantseerimise ja Eesti Teadusagentuuri (PRG1987) toel. Autor tänab anonüümseid retsensente detailse ja edasiviiva tagasiside eest.

‘murdma, katki tegema’) on viisi tähistavatel transitiivsetel verbidel (*manner verbs*, nt *sweap* ‘pühkima’) eksplitsiitse objektita esinemine palju regulaarsem ja loomulikum ning tugev viisi tähenduskomponent võib intransitiivset kasutust hoopis soodustada. Kahe verbirühma erinevat süntaktilist käitumist seostatakse sellega, et viisi ja tulemust tähistavad verbid kuuluvad eri aspektuaalsetesse klassidesse: esimesed on tegevused (*activities*) ja teised kas saavutused (*achievements*) või sooritusel (*accomplishments*). (Rappaport, Levin 1998: 102, 104) Erinevate teoreetiliste tähelepanekute olemasolu osutab ilmselt asjaolule, et eri tähendusnüansid võivad kas piirata või soodustada teatud verbirühmade ilma sihitiseta esinemist ning see ei pruugi keeliti ühesugune olla.

Transitiivsus on oma loomult süntaksit, semantikat ja pragmaatikat ühendav kompleksne keelenähtus. Kasutuse põhjal võib jaotada verbid kolme süntaktilisse põhitüüpi: 1) sihitu ehk intransitiivne – ei esine sihitisega, 2) sihiline ehk transitiivne – üldjuhul esineb sihitisega, 3) labiilne ehk ambitransitiivne – verbi kasutatakse nii intransitiivselt kui ka transitiivselt (Dixon, Aikhenvald 2000: 12–13). Samas ei ole lingvistidel üksmeelt, kuidas liigitada objekti väljajätku võimaldavaid verbe (vt Dilin 2008: 289–295). Vaadeldes transitiivsust skalaarse kategooriana ning püüdes ühendada süntaksit semantika ja pragmaatikaga, on tehtud mitmed katsed jaotada verbid süntaktilistesse klassidesse (nt Dilin 2008, Vaiss 2021). Kõige tuntum transitiivsuse käsitlus on Paul J. Hopperi ja Sandra A. Thompsoni (1980) semantilis-süntaktiline skaala, mille järgi seostuvad n-ö suurema sihilisusega järgmised tunnused: 1) lauses on kaks või rohkem osalejat (agent ja objekt), 2) lause väljendab aktiivset tegevust, 3) tegevus on teeline (piirivõimalusega), 4) tegevus on punktuaalne (momentaanne), 5) tegevus on tahtlik, 6) lause on jaatav, 7) predikaat on kindla kõneviisi vormis, 8) lause subjekt on suure agenttiivsusega, 9) lause objekt on täielikult tegevusega hõlmatud, 10) lause objekt on kergesti eristatav (ingl *highly individuated*). Mida rohkem loetletud kriteeriumitest on täidetud, seda suurem on lause semantiline transitiivsus ning seda tugevamini on objekt tegevusega mõjutatud. Toetudes sellele skaalale, seletatakse objekti väljajätku võimalikkust mõne verbi puhul järgmiselt: nullobjekt ei vähenda mitte ainult lause transitiivsust, vaid ka aspektuaalset piiritletust (*ta sööb lõunat* on sooritus ning *ta sööb oma toas* on tegevus) (vt Næss 2007: 133–135). Ellipsit soodustab ka objekti eeldatavus. Mida spetsiifilisem on objekt, seda tõenäolisemalt jääb see eksplitsiitseks (Velasco, Muñoz 2002). Lisaks mõjutab objekti võimalikku implitsiitsust lause infostruktuur: objekti väljajätk mõne verbi puhul on loomulik siis, kui see on diskursusest juba tuntud (Dilin 2008: 297).

Siinses artiklis võtan vaatluse alla vaatamist tähistavad lihtverbid eesti keeles ja nende sihilisuse määra ehk transitiivsete kasutuste regulaarsuse võimalikud erinevused. Vaatamisverbide rühm pakkus huvi põhjusel, et tajuverbidele on sageli omane nii transitiivne kui ka intransitiivne kasutus (vt Malchukov 2005, Næss 2007) ning nägemistaju tähistavate verbide eri tunnustele on lingvistikas palju tähelepanu pööratud (vt Vaiss 2022: 214). Eesti keeles on uuritud *nägema*-verbi tähendusi (Proos 2019, 2020) ja selle transitiivsete kasutuste regulaarsust (Vaiss 2021) ning on analüüsitud verbi *vaatama* transitiivseid ja intransitiivseid kasutamalle võrdluses ukraina ja vene keelega (Vaiss 2022). Erinevalt verbist *nägema*, mille tegevussubjekt on passiivne kogeja, on verbi *vaatama* tegevussubjektiks aktiivne agent ning tajumine tahtlik ja suunatud (vt Proos 2021: 58). Tüpoloogiliselt

on nii nägemistaju tähistavad (ingl 'see'-class) kui ka vaatamisverbid (ingl 'look'-class) verbiklasside transitiivsuse skaalal kõrgel positsioonil (Tsunoda 1981, 1985), ehkki mõlemad klassid kalduvad prototüüpselt transitiivsusest kõrvale objekti mõjutatuse puudumise poolest. Samas on kahe klassi vahel ka teatud erinevusi. Nii on nägemistaju tähistavate verbidega väljendatud tegevus reeglina tulemuslik, mida ei saa aga öelda vaatamisverbide kohta (saab ju vaadata, kuid mitte näha). Enamasti on maailma keeltes nägemistaju tähistavad verbid transitiivsemad kui vaatamisverbid, kuid leidub vastupidise tendentsiga keeli ning mõlemad verbiklassid võivad tegelikult esineda nii sihilises kui ka sihitus mallis (vt Malchukov 2005: 101–103). Eesti keeles on *nägema* üldiselt transitiivne verb, mis esineb ka implitsiitse sihitisega (nt kinnistunud väljendites *nagu ma näen*, *nagu näha*, *nagu näete* vms, suhtlusvormelites *näed*, *näete* jms või muudel objekti väljajätku juhtumitel, nt *vaatad*, *kuid ei näe*) või intransitiivsetes tähendustes (nt *näeme homme*, *näevad nagu kotkad*) (Vaiss 2021). *Vaatama* kohta on jõutud järeldusele, et erinevalt näiteks kahest idaslaavi keelest, kus verbi 'vaatama' kasutatakse intransitiivselt sagedamini kui transitiivselt, on tegu üldiselt transitiivse verbiga, mida kasutatakse üsnagi regulaarselt ka sihitiseta: suunamääruse ja null-laiendiga (Vaiss 2022).

Null-laiendi mõiste olen võtnud kasutusele nullobjekti analoogial. Kuna *vaatama*-verbil on reksioonist sõltuvalt nii transitiivne kui ka intransitiivne kasutus, ei saa alati täpselt öelda, kas ellipsi puhul on välja jäetud objekt või suunamäärus, nt *ta vaatas läbi prillide ~ üle õla* _ (+ *keda? mida? ~ kellele? millele? ~ kuhu?*). Seetõttu nimetan obligatoorse sihitise või suunamääruse puudumist null-laiendiks. (Vaiss 2022)

Nullobjekti all mõtlen eksplitsiitselt väljendamata sihitist (vt Vaiss 2021), mida rahvusvahelises kirjanduses nimetatakse ka objekti väljajätku (ingl *null object*, *object deletion*, *object omission*) (vt nt Luraghi 2004, Næss 2007, Onozuka 2007). Asesõna – eeskätt aluse, kuid ka sihitise – ellipsi ilminguid on nimetatud ka asesõna ärajätku (ingl *pro-drop*) (Bresnan 2001). Argumentide ellips on eesti keeles levinud nähtus (vt nt Vihman 2015: 66, Erelt 2017a: 597–598). Kontekstist sõltuvalt võimaldavad objekti väljajätku peaaegu kõik sihilised verbid, kuid mõni neist väga piiratud juhtudel (Metslang 2017: 261, Vaiss 2021). Objekti taastatavuse alusel eristatakse definiitset ehk kontekstist sõltuvat ja indefiniitset ehk kontekstist sõltumatut, geneerilist nullsihitist (vt Næss 2007). Definiitne nullobjekt on käsitatav ka kontekstiellipsina (Erelt 2017a). See tähendab, et objekti referendi saab leida vaid konteksti teades, nt *Lähme vaatame* _ [*uut filmi, mis juhtus, kassipoegi* vm]. Indefiniitse ehk geneerilise nullsihitise puhul võib sõnastamata objekt tähendada mis tahes mõeldavat referenti, nt *Ta sööb* _ *oma toas*. Fookuses on verbiga väljendatud tegevus ja objekti referendi tähistamine pole tegelikult oluline. Paljud eesti keele transitiivsed verbid esinevad nullobjektiga habituaalses ja korduvas olukorras, kahe või enama tegevuse seostamisel, sama tegevuse reduplikatiivsel kordamisel ning seda soodustavad ka infiniitsed verbivormid, imperatiiv ja eri tüüpi määrused. (Vt Vaiss 2021)

Nullobjektiga laused on süntaktilises mõttes intransitiivsed, kuid semantiliselt jäävad siiski transitiivseteks. Samalaadse semantilise sihilisuse alla kuuluvad ka erinevad passiivi-ilmingud (Keenan, Dryer 2007, Neshcheret 2016: 14). Eesti keeles on semantilises mõttes transitiivsed näiteks passiivilause *Mul on see film vaadatud*

ja fraasid *seni nägemata paigas, alustatud kriminaalmenetlus, söödav seen* jms (vt rohkem Vaiss 2021, 2022).

Kasutades eesti keele ühendkorpuse 2019 (ENC19) materjali ja sama meetodit, millega uurisin verbi *vaatama* sihilisi ja sihituid kasutusi võrdluses ukraina ja vene keelega (Vaiss 2022), vaatlen 12 eesti keele vaatamisverbi. Materjali kogumise ajal 2022. aasta alguses oli ENC19 suurim eesti keele korpus mahuga 1,5 miljardit sõna (vt Koppel, Kallas 2022). Artiklis otsin vastust järgmistele uurimisküsimustele:

- Kui sagedad on korpuses muude vaatamist tähistavate verbide transitiivsed ja intransitiivsed kasutused võrreldes *vaatama*-verbiga?
- Mis tingib sihitise või suunamäärusega malli valikut?
- Kas ja kui regulaarselt võimaldavad eesti vaatamisverbid sihitise või suunamääruse väljajätu ja millised tegurid seda mõjutavad?

Sissejuhatusele järgnevas osas kirjeldan vaatamisverbide valimise põhimõtteid ja nende transitiivsete kasutuste regulaarsuse uurimise käiku; kolmandas osas tutvustan korpuspõhise uurimise tulemusi iga vaadeldava verbi kohta; neljandas osas toon välja eesti keele vaatamisverbide ühisjooned ja erinevused; viiendas osas esitan mõttearendused ja järeldused, millele järgneb kokkuvõtte kuueosas osas.

2. Vaatamisverbide valiku põhimõtted ja nende sihilisuse uurimise käik

Leksikaalseteks sünonüümideks peetakse laiemat käsitluse järgi (vt Phanaeva 2007) kõiki samasse sõnaliiki kuuluvaid identse või lähedase tähendusega sõnu, mis võivad erineda tähendusnüansside ja/või stilistiliste varjundite ning kollokaatide arvu poolest. Toetudes Asta Õimu “Sünonüümisõnastiku” (SÜS) ja Andrus Saareste “Eesti keele mõistelise sõnaraamatu” (EKMS) materjalile, olen valinud analüüsiks 12 *vaatama*-verbi sünonüümi: *kaema, vahtima, piiluma, kiikama, silmama, silmitsema, jõllitama, põrnitsema, kõõritama, jälgima, vaatlema, uudistama*. Neist kõige lähem verbile *vaatama* on *kaema*. Ülejäänud verbid saab jagada kaasnevate tähendusnüansside ja vaatamisviiside alusel nelja rühma: 1) vaatamise kui suunatud tegevuse viisile keskenduvad verbid (*vahtima, piiluma, kiikama*), 2) objekti vaatamise viisile keskenduvad verbid (*silmama, silmitsema, jõllitama, kõõritama*), 3) objektile suunatud kognitiivset tegevust väljendavad verbid (*jälgima, vaatlema*) ja 4) uudsele objektile suunatud tegevust väljendav verb (*uudistama*). Esimese rühma verbidele on loomulik esinemine adverbiga *ringi*, teise ja kolmanda rühma verbide puhul on see mõnikord võimalik, kuid pole enam kontekstita alati loomulik. Teise rühma verbidel tõuseb leksikaalselt esile silm kui nägemiselund ning *uudistama* puhul objekti või situatsiooni olemus diskursuseväljas (objekt on uudne või üllatav). Teise ja kolmanda rühma verbidele on eriti tüüpiline eristatav objekt.

Valisin välja vaid lihtverbid, millel vähemalt üks kesksetest tähendustest viitab vaatamisele. Liht- ja väljendverbidest koosnevast esialgsest loetelust jäid välja väljendverbid (nt *pilku üle libistama*), murdekeelsed verbid (nt *salkama*), vananenud (nt *silmima*), harva esinevad (nt *uuditsema*) ja mitmetähenduslikud verbid, mille põhitähendus ei ole otseselt seotud vaatamisega (nt *sihtima*).

Kasutades sama meetodit, millega uurisin verbi *vaatama* transitiivseid ja intransitiivseid kasutusi (Vaiss 2022), testisin teiste vaatamisverbide nn sihilisuse

määra ehk sihiliste ja sihitute kasutuste regulaarsust ENC19 materjalis korpus-päringusüsteemi Sketch Engine abil (Kilgarriff jt 2004, 2014). Korpuspõhise uurimise eesmärk oli fikseerida kõik sihilised ja sihitud kasutused, jälgides nende sagedust ja esinemise konteksti. Saadud arvulised tulemused on valimist sõltuvad ning seega pole konstantsed, samas annavad nad ülevaate tendentsidest loomulikus keelekasutuses.

Iga verbi kohta valisin käsitsi 200 lauset konkordantsiga kuvatud juhuslikest korpuselausestest: 100 lauset *Random Sample* ja 100 lauset *Shuffle* funktsiooniga, mis kuvavad juhuslikke lauseid kõigist allkorpustest, kuid erinevate valimismehhanismide järgi. Konkordantsi funktsioon (*Concordance*) näitab korpuselauseid, kus otsitav sõna esineb kõikvõimalikes grammatilistes vormides. Lausete valikukriteeriumid olid järgmised: 1) analüüsitav verb on lauses lihtverb (välja jäid kõik ühend- ja väljendverbiga laused), 2) tegu on uuritava verbi vormiga (välja jäid vormihomonüümia tõttu konkordantsiga kuvatud näited, nagu *kaeti laud* verbi *kaema* puhul või *silmas pidades* verbi *silmama* puhul, ning metakeelsed kasutused, nagu *tuleks tõlgendada unustamatu sõna "vaadelda"* verbi *vaatlema* puhul), 3) verbi tähendus on seotud vaatamisega, sealhulgas metafoorselt või kaudselt (materjalist jäid välja verb *silmama* tähenduses 'kootud silmuseid üle tikkima' ja verb *uudistama* tähenduses 'uudishimulikult küsima', kuid jäid sisse piltlikud kasutused, nagu *kui asjale Mare pilguga vaadata*), 4) lause ei ole murdekeelne, 5) lause grammatiline struktuur on selge (laused ei jäänud analüüsist välja, kui esines trükivigu, puudusid kirjavahemärgid vms, kuid struktuur ja sisu oli arusaadav). Kui juhuslikku valimisse sattus identseid lauseid, võtsin arvesse vaid ühe neist. Kokku on analüüsi käigus läbi vaadatud 3026 korpuselauseid. Lisaks analüüsisin sõnavisandeid korpuspäringusüsteemis Sketch Engine. Sõnavisandi funktsioon *Word Sketch* näitab otsitava sõna sagedamaid kollokatsioone. Vajadusel tegin korpuselause konkordantsi täiendavaid otsinguid. Lisaotsingute tulemused ei kajastu artiklis toodud kirjeldavas statistikas.

3. Eesti vaatamisverbide korpuspõhise uurimise tulemused

Vaatama-verb ja teised analüüsiks valitud vaatamisverbid on eesti keele ühendkorpuselause erineva sagedusega. Kõige sagedam on ootuspäraselt peamine vaatamisverb *vaatama* ja kõige väiksema sagedusega on verb *kõõritama*. Tabelis 1 on toodud Sketch Engine'i konkordantsiga kuvatud sagedused. Mõne verbi tegelik sagedus on mõnevõrra väiksem vormihomonüümia tõttu (nt *kaema*- ja *silmama*-verbi sagedus). Samuti kuvab konkordants otsitava verbi sisaldavaid ühend- ja väljendverbe, mis teeb enamiku analüüsitud verbide tegeliku sageduse väiksemaks.

Tabelisse 2 on koondatud korpuspõhise uurimise käigus saadud tulemused. Verbid on järjestatud vastavalt kaasnevate tähenduste laadile (vt osa 2). Detailsem info iga verbi kohta on esitatud vastavas alaosas. Parema võrreldavuse ja jälgitavuse huvides on siinses artiklis esitatud ka varem avaldatud tulemused *vaatama*-verbi kohta (Vaiss 2022).

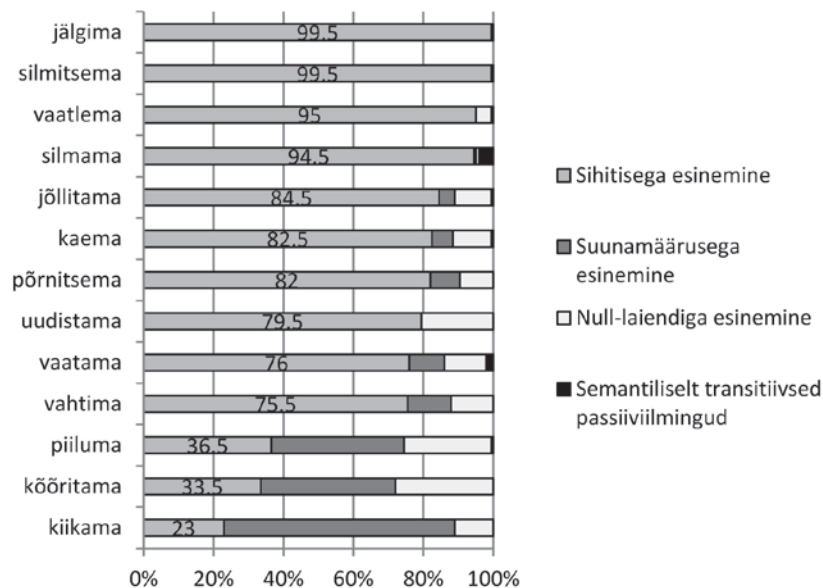
Tabel 1. Vaatamisverbide sagedus eesti keele ühendkorpuses ENC19

Verb	Üldsagedus	Sagedus ühe miljoni sõne kohta
<i>vaatama</i>	1 747 991	955,4
<i>jälgima</i>	277 628	151,7
<i>vaatlema</i>	67 965	37,2
<i>vahtima</i>	30 898	16,9
<i>piiluma</i>	24 685	13,5
<i>uudistama</i>	22 420	12,3
<i>kaema</i>	16 302	8,9
<i>kiikama</i>	10 022	5,5
<i>silmitsema</i>	9901	5,4
<i>silmama</i>	8266	4,5
<i>jõllitama</i>	6412	3,5
<i>põrnitsema</i>	4695	2,6
<i>kõõritama</i>	564	0,3

Tabel 2. Vaatamisverbide kasutus 200 korpuselauses (ENC19)

Verb	Sihitisega		Suunamäärusega		Null-laiendiga		Semantiliselt transitiivsed passiivkonstruktsioonid	
	Arv	%	Arv	%	Arv	%	Arv	%
<i>vaatama</i>	152	76%	20	10%	24	12%	4	2%
<i>kaema</i>	165	82,5%	12	6%	22	11%	1	0,5%
<i>vahtima</i>	151	75,5%	25	12,5%	24	12%	–	–
<i>piiluma</i>	73	36,5%	76	38%	50	25%	1	0,5%
<i>kiikama</i>	46	23%	132	66%	22	11%	–	–
<i>silmama</i>	189	94,5%	1	0,5%	2	1%	8	4%
<i>silmitsema</i>	199	99,5%	1	0,5%	–	–	–	–
<i>jõllitama</i>	169	84,5%	9	4,5%	21	10,5%	1	0,5%
<i>põrnitsema</i>	164	82%	17	8,5%	19	9,5%	–	–
<i>kõõritama</i>	67	33,5%	77	38,5%	56	28%	–	–
<i>jälgima</i>	199	99,5%	–	–	1	0,5%	–	–
<i>vaatlema</i>	190	95%	–	–	9	4,5%	1	0,5%
<i>uudistama</i>	159	79,5%	–	–	41	20,5%	–	–

Joonisel 1 on analüüsitud vaatamisverbid järjestatud sihitisega esinemise alusel ning on välja toodud suunamääruste, null-laiendite ja semantiliselt transitiivsete juhtude osakaal.

Joonis 1. Eesti keele vaatamisverbide transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste regulaarsus 200 korpusealuse alusel

Sihitise funktsioonis (vt Metslang 2017: 258) olid materjalis kas käändsõnafraasid (*seekord vahtis ta ahnelt kolme tühja pudelit mu kõrval, sõime-jõime ja siis otsustasime natuke suuremat tuld kaema minna*) või osalused (*vahepeal käisime sünnipäevalapsega piilumas, kuidas muffinid valmivad*). Transitiivsete kasutuste hulka olen lugenud ka nn loomulikud nullobjektid (vt ka Erelt 2017a: 598, Vaiss 2021, 2022), mille puhul on kasutatud mitu sama sihitisereksiooniga verbi ning ühine objekt on mainitud vaid ühe verbi juures (*Oleme ju [---] harjunud välismaalast ja tema ideesid veidraks pidama ja kahtlustavalt altkulmu põrnitsema [---]*).

Suunamääruste alla on materjalis arvestatud vaatamissuunda tähistavad määrused, mis esinesid illatiivse või allatiivse substantiivifraasina (*põrnitse kangekaelselt lakke, vahtis tuimalt paberile*), adverbi- või kaassõnafraasina (*kõõritan üle õla vasakule, jõllitasid ukse poole*).

Kuna enamik vaadeldud vaatamisverbe võimaldab nii sihitise kui ka suunamääruse lisamist, käsitlen verbist sõltuva laiendi puudumise juhte null-laiendina. Null-laiendi juhtude alla on loetud kasutus definiitse ja indefiniitse nullobjektiga, kinnistunud intransitiivne kasutus ning teised sihitise või suunamääruseta juhud.

Semantiliselt transitiivsetest juhtudest esines materjalis *tud*-partitsiip atribuudi ja *da*-infinitiivitarind adverbialli funktsioonis.

3.1. Vaatama

Peamine vaatamisverb *vaatama* esines sihitisega 76% lausetest. Sihitise funktsioonis olid osastavalised käändsõnafaasid (*numbreid vaadates, vaata ka graafikut*), osalused (*vaatame, kas õnnestub; et vaadata, mis edasi saab; keegi ei vaatagi, mis sul seljas on*) ning üks ebatüüpiline täisobjekt (*Ma tean inimesi, kes **on oma ajud** telekaga pehmeks **vaadanud** [---]*), mis osutab refleksiivselt subjekti referendile endale (vt Erelt 2017c: 292). Materjalis oli vaid üksikuid näiteid elusa vaatamisobjektiga (*Ta **vaatas meest** ning ootas, et too rääkima hakkaks*). Vaatamisobjekti tähistavad sõnad seostusid sageli videomaterjaliga (*film, video, telekas* vms), sihitisena esinesid materjalis ka näiteks *tabel, graafik, info, pilt, foto* vms.

Null-laiendeid ja suunamäärusi oli vastavalt 12% ja 10%. Null-laiendite hulgas olid enamasti definiitsed nullobjektid (*Lihtsalt panen nad kasvõi lõunaunne ja **vaatan** siis* [implitsiitne objekt: loengut]) ja kinnistunud intransitiivsed kasutused (*vaata siit, vaata täpsemalt, vaata lähemalt, tagantjärele vaadates*, partiklitaoline *vaata*). Null-laiendit soodustasid imperatiiv (*tule **vaata***), infiniitsed vormid (*kui huvi, tule **vaatama***) ja elatiiv (*Ma sain alles pärast teada, kelle vanemaga oli tegu, kui **päevikust vaatasin** [---]*). Ühel juhul oli geneerilise tähendusega *vaatama*-verb grammatilise subjekti funktsioonis (***Vaadata** jagub seal nädalateks, kuid mul sai aeg otsa*).

Suunamääruse funktsioonis oli käändsõnafaas allatiivis (*kui **asjale** Mare pilguga **vaadata***) või illatiivis (*on vaja vaid **endasse vaadata***), adverbifraas (*giid soovitab **vaadata vasakule ja paremale***) ja kaassõnafaas (***vaatab** [---] **Dresseni poole, vaatasin üle väljaku hoone suunas***). Sagedamatest verbi *vaatama* kollokatsioonidest leidis materjalis *kellelegi silma vaatama, peeglistse vaatama ja tulevikku vaatama*. Paaril korral esines kaassõnastunud *mata*-vorm (*halvale ilmale vaatamata*).

Neljal juhul (2%) oli tegu semantiliselt transitiivse passiivikonstruktsiooniga (*“**Casanova**” **sai** ühel õhtul kah **vaadatud***).

3.2. Kaema

Kaema on ilmselt kõige täpsem verbi *vaatama* sünonüüm tänapäeva eesti keeles, kuid murdevarjundi tõttu kuulub seletussõnaraamatu (EKSS) hinnangul kõnekeelde.

Materjalis oli ülekaalus *kaema*-verbi kasutus sihitisega, kusjuures objektiga esinemise osakaal (82,5%) on suurem kui peamisel vaatamisverbil. Null-laiendite (11%) hulgas olid materjalis valdavalt definiitsed nullobjektid, sageli koos verbi infiniitse vormiga (1–3). Ühel korral oli tegu pigem indefiniitse nullobjekti ehk verbi geneerilise tähendusega (4) ja ühel korral intransitiivse partiklitaolise kasutusega (*kae*).

- (1) Tutvu toodetega kodulehel ja tule kohapeale oma silmaga **kaema**. [implitsiitne objekt: neid]
- (2) Kõik huvilised on oodatud **kaema** ja kaasa elama. [implitsiitne objekt: õpetajate sõud]

- (3) Käisin küll Kaubamaja ilupäevade raames **kaemas**, kuid ma loodan, et mu näonahk annab mulle andeks, et ma teda sellel kuul nr 1 ei pidanud. [implitsiitne objekt: kosmeetilist näomaski]
- (4) Muljete rida võiks jätkata, oma silm on kuningas – tasub ise Marokosse **kaema** tulla. [implitsiitne objekt: kõike (seda)]

Suunamääruse (6%) funktsioonis esines adverb-, substantiivi- ja kaassõnafaas (*sealt meeldib **kaugemale kaeda**, vara veel lasta kedagi **oma leemepatta kaeda**, siis tuleb sul ka korraks päriselt **peeglisse kaeda**, lootusrikkalt **tulevikku kaedes**, soovitas **selja taha kaeda**). Suunamääruste hulgas ei olnud allatiivseid substantiivifraase; täiendavate otsingutega õnnestus leida vaid kasutusi kaassõnadega *poole* ja *peale* (**kaesin lava poole**, kus esines Port Lincolni sega-koor; *mina pigem **kaaksin põhjamaade poole***; *kui ma vahel **peegli peale kaen*** [---]).*

Ühel juhul (0,5%) oli tegu semantiliselt transitiivse passiivikonstruktsiooniga ([---] *aga muidu **oli lahing Sigatüüka all päris kenake kaeda***).

3.3. Vahtima

Verb *vahtima* esines materjalis enamasti sihitisega (75,5%). Transitiivsete kasutuste hulgas kordusid kollokatsioonid *telekat vahtima*, *seina vahtima*, *lage vahtima* ja *kella vahtima*. Intransitiivsete kasutuste (24,5%) seas oli peaaegu võrdselt suunamäärusega (12,5%) ja null-laiendiga juhtumeid (12%).

Suunamääruste hulgas olid materjalis kaassõnafaasid (*vahivad **Brüsseli poole**, vahtis **Luige suunas***) ning allatiivsed ja illatiivsed vaatamissuunda näitavad käändsõnafaasid (*istus ja **vahtis tuimalt paberile**, jäi koju **sohvale lakke vahtima**, tagasi tulles **vahtisin peeglisse** jms). Vahtimise objektina sageli esinev sõna *lagi* oli materjalis nii suunamääruse kui ka sihitise funktsioonis, viimasel juhul oli lauses reeglina ka muid süntaktilisi vahendeid, mis tõstsid esile tegevuse kestvat iseloomu (vrd nt *vahtisin lage tükk aega* ja *vahin lakke*).*

Null-laiendit soodustasid peale infiniitsete vormide ka võrdlused ja muud viisimäärused (5)–(7). Enamasti oli tegu definiitse nullobjektiga, kuid paljudel juhtudel oli põhimõtteliselt võimalik nii sihitise kui ka suunamääruse lisamine. *Vahtima*-verbi semantika võimaldab ka intransitiivset kasutust, mis toonitab vaatamise viisi ja tõstab fookusesse ainiti vaatamise kui tegevuse (8). Ühel juhul esines intransitiivne partiklitaoline imperatiiv (*sa vahi*).

- (5) **Vahtisin** nagu siga kella...
- (6) Miksid aina plaate ja tüdrukud **vahivad** suu ammuli.
- (7) Emme **ei vahtinud** käed ripakil, vaid filmis provokatsiooni [---].
- (8) Mis Ukraina viisa, **vahime** meie.

Vahtima-verbi sõnavisand ja konkordantsi lisaotsingud näitasid, et intransitiivne kasutus on sagedane ka verbi korduse (*vahib ja vahib*), imperatiivi eitava vormi (*ära vahi*) ning separatiivse kohamääruse ja vahendimääruse puhul (*vanamehed vahtisid binokliga kaldalt*), mis on nullobjekti või üldisemalt null-laiendit soodustavateks teguriteks ka paljude teiste verbide jaoks.

3.4. Piiluma

Verbi *piiluma* oli kasutatud materjalis transitiivselt 36,5% juhtudest. Intransitiivsete kasutuste hulgas oli 38% suunamäärusega, 25% null-laiendiga ja üks semantiliselt transitiivne passiivikonstruktsioon (0,5%).

Nii esines *piiluma* üsna võrdselt suunamääruse (**Piilusime klassidesse, rääkisime juttu, vaatasime laste tantsutundi**) ja sihitisega (**Vaatad teda ja siis piilud jälle mind**). Objekti funktsioonis oli materjalis tihti asesõna (*teda, mind, seda, üksteist, teineteist* jms), kuid ka käändsõnafraas ja sihitiskõrvallause. Suunamääruse funktsioonis olid käändsõnafraas (*piilusin siis reisirakaldaja lehele*) ja kaassõnafraas (*piiluge reaalsuse piiride taha, naadilapsed piilusid päikese poole* jms). Esines ka kujundlikku kasutust (*need, kes armastavad luksust, piiluvad tavaliselt millegi kallima poole; piilub Toyota poole* jms). Sagedamatest kollokatsioonidest esines *tulevikku piiluma* ja *blogisse piiluma*.

Null-laiendite hulgas oli nii definiitset väljajätte (*juba käisin piilumas* [implitsiitne null-laiend: *blogidesse ~ blogisid*], *soovitan piiluma minna* [implitsiitne null-laiend: *sinna~seda*] jms) kui ka juhtumeid, kus verbi *piiluma* oli kasutatud pigem 'sisse vaatama' (9) või geneerilises tähenduses (10).

- (9) Lihtsalt vahel ei suuda tänaval kõndides akendest nii mööda minna, et **ei piiluks** ka.
- (10) "Kui inimene **piilub**, jääb ta pimedas õhtusöögi emotsioonist ilma," ütleb Indrek.

Null-laiendi puhul oli sageli tegu subjektiga, mis tähistab loomi või fiktiivseid olen-deid, või siis omistatakse subjektile elusust allegooria või metafoori alusel (**piilub võibolla siil, võibolla sokk-loom; päkapikud akna taga piiluvad; millest üle piilumas vaid foto-Astridi silmad; enne, kui tähed jõuavad piiluma tulla** jms). Seejuures oli tihti tänu separatiivsele kohamäärusele tähenduseks pigem 'välja piiluma' või 'vastu piiluma' (*lootus lunastusele siiski piilub nurga tagant, tumedast kivist katusega hoone piilumas mürdipuhmaste vahelt*). Siin võib väiksema transitiivsuse põhjuseks olla vähendatud agendiivsus (vt Hopper, Thompson 1980).

Süntaktiliselt soodustasid null-laiendit infiniitne verbivorm (*nad on ka reaalselt hakanud meil piilumas käima, lipsas peegli ette piiluma*), viisimäärus (**piiludes kavalalt üle õla**) ja mitme tegevuse seostamine (*muudkui piilusin ja uurisin ja unistasin*). Materjalis ei olnud käskiva kõneviisi kasutusi null-laiendiga, kuid korpuses leiduvad intransitiivsed *ära piilu, tule piilu ja mine piilu*.

3.5. Kiikama

Verbi *kiikama* oli materjalis kasutatud palju sagedamini latiivse kohamääruse (11) kui sihitisega (12). Nii esines *kiikama* sihitisega 23% ning suunamäärusega 66% juhtudest.

- (11) Eelkõige meelitas lapsi linnus, kus avaneb omamoodi maailm: seal saab joosta ja ronida, **kiigata keldritesse**, heita linnusetornist pilk üle linna ja uurida, kuidas täistunnil löövad kirikukellad.
- (12) **Vankreid** oleme juba **kiikama** hakanud ja esimesed peavalud kätte saanud.

Transitiivsete kasutuste hulgas kordusid kollektiivsed *telerit kiikama, kella kiikama* ja *fotosid kiikama*. Suunamääruste funktsioonis olid korduvalt *poodi* või *poodidesse kiikama, siia* või *sinna kiikama, rahakotti kiikama, kööki kiikama, maailma kiikama, tulevikku kiikama* ja *foorumisse kiikama*. Sageli esines suunamäärusena kaassõnafaas. Samas oli nende hulgas kujundlikke näiteid, mis ei tähistata otsest vaatamist millegi poole (13–14).

- (13) Kambodžas **kiikas** ta ka **Sri Lanka poole** – et ehk õnnestub sealgi ära käia.
- (14) Kui Eestisse naastes pole võimalik tööd leida, saab uuesti **kiigata piiri taha**.

Kiikama-verbiga oli materjalis üksikuid juhtumeid, kus suunamäärus esines koos osalausega, millele saab omistada sihitise funktsiooni (*valades kiikasin pidevalt auto alla, et ega ometi loiku maha ei teki* [---]; [---] *kogu aeg kiikavad sinna poole, kas seal on ehk midagi*). Need kahe kategooria vahepealsed juhtumid jätsin materjalist välja.

Nagu ka teistel vaatamisverbidel soodustasid null-laiendit (11%) infiniitne verbivorm, separatiivne kohamäärus ja viisimäärus (*ülalt mäeservalt kiigates, kiikas üle ääre*). Materjalis ei olnud intransitiivseid lauseid käskiva kõneviisiga, kuid täiendava otsinguga leidsin korpusest mitmeid ilma sihitise või suunamääruseta imperatiivseid kasutusi (*mine kiika, tule kiika, kiika ainult silmanurgast, kiika aga edasi, kiika lähemalt* jms).

Mõnikord oli verbi *kiikama* kasutatud intransitiivselt pigem tähenduses ‘sisse vaatama’ (*Kui saaks aga esmalt ukse vahelt kiigata nii, et vaatamine ei maksagi midagi, aga näe ongi põnev*) või fookusesse oli tõstetud verbiga väljendatud tegevus, tavaliselt koos separatiivse või latiivse kohamäärusega (*kiikab kõrvallauast ja on rõõmus, et* [---], *nii kaugelt kui silmade seisukord kiigata lubab*).

Kiikama-verbi vähenenud transitiivsusel võib olla diakrooniline põhjus.¹ Nimelt on see alamsaksa laen verbist *kiken* ‘vaatama, vahtima, kiikama’ (ETY). Ilmselt on *kiikama* algselt laenatud koos sellele iseloomuliku süntaksiga (seda kasutati vaid määruslike laienditega²) ja hiljem mugandatud morfosüntaktiliselt eestipärasemaks ja transitiivsemaks. Ka tänapäeva hollandi keeles kasutatakse verbi *kijken*, mis on peamine vaatamisverb, enamasti määrusega ning harvemini sihitisega (nt väljendis ‘televisoorit vaatama’).³

¹ Autor tänab selle tähelepaneku ning alamsaksa ja hollandi keele näidete eest Károly Gáspári ülikooli Hollandi uuringute dotsenti Anne Tamme.

² MiddelNederlandsch Woordenboek https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wdb=MNW&id=21543&lemmodern=kijken&Betekenis_id=21543.sense.1 (7.3.2023).

³ Nederlands-Estisch Woordenboek. Vertaalwoordschat 2019. <https://vertaalwoordschat.ivdnt.org/vws/search/Nederlands-Estisch/kijken> (7.3.2023).

3.6. Silmama

Erinevalt verbidest *piiluma* ja *kiikama* olid verbil *silmama* enamasti transitiivsed kasutused (94,5%) (*Teel väljapääsu juurde silmame erinevaid sulelisi; Silmasin murelikke nägusid: mis küll ometi toimub*). Intransitiivsete kasutuste hulgas oli vaid kaks sõltlaidenditeta esinemist (*silmasin korra*), üks suunamäärus (*silmamas kuhugi lihtsalt kaugusesse*) ja kaheksa lauset semantiliselt transitiivse *tud*-tarindiga (*talle piisas üle öla silmatud varjust*).

3.7. Silmitsema

Silmitsema sihitisega esinemine ulatus 99,5%-ni (*Ta istus taburetil ja silmitses poissi* [---]; *Leidnud sobiva paberi silmitseb ta seda mõne hetke*). Materjalis ei olnud ühtegi null-laiendit ning esines vaid üks suunamäärus (*Noorem silmitses mõtlilikult tulle*). Korpuse täiendavate otsingutega õnnestus siiski leida üksikuid ilma sõltlaidenditeta kasutusi (*Põhireegel õppimisel on SSMK – silmitse, süvene, meenuta, korda*).

3.8. Jõllitama

Jõllitama oli kasutatud materjalis valdavalt transitiivselt (84,5%), nt *Ta jõllitas seinal rippuvat maali* [---]. Tihti olid sihitise funktsioonis asesõna (*Ta jõllitas mind nagu soolasammas* [---]). Kahel korral oli transitiivses lauses ebatüüpiline sihitis (*jõllitab silmi, ei jõllitanud oma silmi peast välja*), milles objekt osutab refleksiivselt subjekti referendile (vt rohkem Erelt 2017c: 292).

Null-laiendiga esinemist (10,5%) soodustasid võrdlused (*jõllitasime nagu hullud, jõllitavad nagu öökullid*), muud viisimäärused (*pigem altkulmu jõllitanud, jõllitas parastavalt*), verbi kordused (*jõllitab ja jõllitab*), *mas*-tarind (*Jookse vara hommikul, siis pole ilkujaid jõllitamas*) ning teised verbi infiniitsed vormid või ahelverbikonstruktsioonid (*kui sellise mõttega jõllitada, oli tükk tegu mitte niisama jõllitama jääda, olen brünett ja mehed jõllitama pannud*). Tihti soodustas null-laiendiga kasutust ka lihtsalt verbiga väljendatav spetsiifiline vaatamisviis, nt (*Tulnukas jõllitab edasi; [---] kitsed ja põdrad söövad puid ning öökullid jõllitavad hämaras puu otsas*). Seejuures oli lausetes sageli vähendatud agenttiivsusega subjekt.

Suunamääruse funktsioonis (4,5%) oli tegu latiivse kaassõna- või käändsõna-fraasiga (*jõllitasid lakkamatult ukse poole, peeglisse jõllitades, jõllitas omaette tühjusesse, mustale kassile silma jõllitada* jms). Sagedamatest kollokatsioonidest esinesid materjalis *peeglisse jõllitama* ja *silma jõllitama*. Materjalis ei olnud allatiivseid määrusi, kuid täiendavate korpuseotsingutega õnnestus selliseid näiteid siiski leida (*jõllitas jõe*).

Ühel korral (0,5%) oli tegu semantilise transitiivsuse juhtumiga (*pandi see siis uudishimulikele mitmeks päevaks jõllitada ja pildistada*).

3.9. Põrnitsema

Põrnitsema esines materjalis transitiivselt 82% juhtudest. Intransitiivsete kasutuste (18%) hulgas oli peaaegu võrdselt suunamääruse (8,5%) ja null-laiendi (9,5%) esinemisi. Null-laiendit soodustasid võrdlused (*põrnitseb nagu tont*), muud viisimäärused (*põrnitset omaette ~ tigidalt ~ metsiku pilguga* jms), ahelverbikonstruktsioonid (**jäi väheke kahtlustaval pilgul põrnitsema**) ja tihti lihtsalt verbiga väljendatav spetsiifiline vaatamisviis (**Põrnitsen kolmandat tundi sohval, oskamata midagi tarka teha**). Üsna sage oli intransitiivne kasutus koos separatiivse kohamäärusega tähenduses 'vastu vaatama' (*Ja vahel tänaval mõnelt suurelt pildilt põrnitseb*).

Suunamääruste hulgas oli nii käändsõna- kui ka kaassõnafraase (*tihedasse uttu põrnitsetes, põrnitset kangekaelselt lakke, vastus põrnitseb meile näkku, enda ette põrnitsetes, põrnitseb pinginaabri poole, nad põrnitsetid eri suunas* jms). Sagedamatest kollokatsioonidest leidsid materjalis *lakke põrnitsema, peeglisel põrnitsema, kaugusse põrnitsema ja näkku põrnitsema*. Seejuures ei olnud materjalis allatiivseid määrusi, kuid nende esinemist kinnitasid täiendavad korpuseotsingud (nt *kõik põrnitsetid ekraanile*).

3.10. Kõõritama

Kõõritama esinemine sihitise (33,5%), suunamääruse (38,5%) ja null-laiendiga (28%) ei erinenud kuigivõrd. Siiski olid selges ülekaalus intransitiivsed kasutused (66,5%).

Peale üksiku definiitse null-laiendi ([---] *kolleegid kõõritavad, sõbrad helistavad ja uurivad*) oli materjalis palju intransitiivset kasutust, kus on fookuses spetsiifiline vaatamisviis (*Näha oli, et poiss kõõritab prillide taga*). Selline *kõõritama*-verbi kinnistunud null-laiendiga esinemine tähenduses 'kõõrdsilmalisena eri suundadesse või kõõrdi vaatama' ja ebatüüpilise objektiga transitiivne kasutus *silmi kõõritama* tunduvad samaväärsed (vrd nt *Miks laps kõõritab?* ja *Miks laps silmi kõõritab?*). Peale ebatüüpilise objekti esines materjalis ka *silmadega kõõritama* – nii transitiivselt (*kõõritasid meid valgete silmadega*) kui ka intransitiivselt (*pealegi pole kontrolli avastamiseks bussis silmadega kõõritada kuigi mugav*).

Suunamääruse funktsioonis oli enamasti kaassõnafraas (*hunt jääb kõõritama ikka metsa poole, üritab kõõritada hääle suunas, miks vanemad inimesed minu peale alati kõõritavad* jms), kuid esines ka üksikuid adverbija käändsõnafraase (*kõõritan üle öla vasakule, kõõritab tulevikku*). Täiendavad korpuseotsingud näitasid, et esineb ka allatiivset suunamäärust (nt *kõõritas ekraanile*).

3.11. Jälgima

Jälgima esines sihitisega 99,5% juhtudest. Materjalis oli vaid üks indefiniitne nullobjekt (*Hoidke looduses või üldse väljas olles silmad lahti, mõelge, jälgige, uurige*). Samas leidsid täiendavate korpuseotsingutega muidki üksikuid nullobjekti

esinemisi (*kõrvalt jälgides, kui hoolega jälgida* jms). Mitte kõik materjalid esinenud jälgima tähendused ei olnud otseselt vaatamisega seotud, kuid siiski sai neid kaudselt vaatamisega siduda ([---] *kus jälgitakse esimest kahtlustatavat SARSi patsienti viimaste kuude jooksul* vms).

3.12. Vaatlema

Vaatlema sihitise esinemise osakaal oli 95%. Intransitiivse kasutuse hulgas oli üks semantiliselt transitiivne passiivjuhtum ja üheksa nullobjekti, mida soodustas imperatiivne või infiniitne verbivorm, nt (15)–(17). Täiendavate korpuseotsingutega leidis ka muid nullobjekte (*kui vaadelda ei osata, mis lausa kutsuvad vaatlema, lihtsalt vaatle* jms).

- (15) Aseta nõel nüüd magneti põhjapooluse lähedusse ja **vaatle**.
- (16) Vanasti oli nii, et inimene ei tohtinud igale poole minna, aga kuna maa on karantiinist ära võetud, siis tohib inimene käia igal pool sõbralikult **vaatlemas**.
- (17) [---] aulide ja kajakate valgelt sulestikult paistavad naftaplekid binokliga **vaadeldes** lihtsalt kõige paremini välja.

Nagu ka verbil *jälgima*, oli mõni *vaatlema* kasutus vaatamisega kaudselt seotud ([---] *kel raha, see sätestab, kuidas igapäevaelu vaadelda, mida heaks või halvaks lugeda*).

3.13. Uudistama

Verb *uudistama* vaatamise tähenduses esines sihitisega 79,5% juhtudest. Ülejäänud 20,5% juhtudest oli tegu ilma seotud laienditeta kasutusega.

Uudistama-verbile on iseloomulik intransitiivne kasutus tähenduses 'ringi vaatama' (18–20), eriti kui jutt on lastest või loomadest.

- (18) [---] olen ise reisides ikka samasugune väike poiss: muudkui **uudistan**, pildistan ja filmin [---]
- (19) Meie tpsid **uudistasid** hoolega.
- (20) Kükitab, **uudistab**, muutub elavamaks. [lind]

Intransitiivset kasutust soodustasid muu hulgas infiniitsed verbivormid (*pikemalt uudistamata, uudistama ja oma arvamust avaldama on oodatud kõik, tule uudistama*) ja samuti kohamäärused (*uudistasime metsas, minu leti ääres uudistas üks restauraator, saate seal paar päeva uudistada, sinna võiks jäädagi uudistama, päevasel ajal saab minna amfiteatrisse niisama uudistama*).

4. Sarnasused ja erinevused vaatamisverbide süntaksis

Transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste korpuspõhine uurimine näitas (vt joonis 1), et vaatamisverbe *vaatama*, *kaema*, *vahtima*, *jõllitama* ja *põrnitsema* kasutatakse sagedamini transitiivselt, kuid need verbid võimaldavad ka null-laiendi ja suunamääruste regulaarset esinemist. Enamasti transitiivselt kasutatakse ka verbi *uudistama*, kuid regulaarsed on nii definiitsed kui ka geneerilised nullobjektid. Nende kuue verbi sihitisega esinemine jäi materjalis vahemikku 75,5–84,5%.

Transitiivsuse seisukohalt kõige “rangemad” vaatamisverbid on *jälgima*, *silmitsema*, *vaatlema* ja *silmama*. Nende sihitisega esinemise osakaal oli materjalis vahemikus 94,5–99,5%. Seejuures võimaldavad *jälgima* ja *vaatlema* vaid üksikuid nullobjekte ja mitte suunamääruisi, *silmama* ja *silmitsema* võivad esineda nii null-laiendi kui ka suunamäärustega.

Tänu regulaarsele null-laiendi ja suunamääruste esinemisele kasutatakse verbe *kiikama*, *piiluma* ja *kõõritama* sagedamini intransitiivselt. *Kõõritama* ja *piiluma* esinesid sihitisega vastavalt 33,5% ja 36,5% juhtudest ning *kiikama* verbil oli transitiivse kasutuse osakaal vaid 23%.

Kolmele vaatamisverbile on omane partiklitaoline intransitiivne kasutus: *vaata* või *vaadake*, *kae* või *kaege*, *sa vahi* või *vahi sa*. Teistel vaatamisverbidel kaldub pragmatiseeruma intransitiivne kasutus eitavas imperatiivivomis (*ära vahi*, *ära piilu*, *ära jõllita* jms).

Uuring kinnitas varasemaid tulemusi (vt Vaiss 2021), et null-laiendit, sealhulgas nii definiitset kui ka indefiniitset nullobjekti, soodustavad kahe või enama tegevuse seostamine ja sama tegevuse kordamine, infiniitsed verbivormid, imperatiiv ja eri tüüpi määrused. Lisaks tuli välja, et sõltlaienditeta intransitiivne kasutus esineb tihti koos ahelverbikonstruktsiooni ja võrdlusega. Null-laiendit soodustavast määrusest oli vaatamisverbide puhul olulisel kohal viisimäärus ja separatiivne kohamäärus. Verbidel *vahtima*, *piiluma*, *kiikama*, *jõllitama*, *põrnitsema*, *kõõritama* ja *uudistama* soodustas sõltlaienditeta kasutust muu hulgas spetsiifiline vaatamisviis. Verbidel *jälgima*, *vaatlema*, *silmama* ja *silmitsema* on spetsiifiline leksikaalne tähendus hoopis null-laiendiga esinemist piirav tegur.

Nii võimaldasid kõik analüüsitud verbid sõltlaienditeta esinemist, kuid erineval määral. Kõige suurem sihitiseta ja/või suunamäärusest juhtude arv oli verbidel *uudistama*, *piiluma* ja *kõõritama* (20,5–28%). Vaid üksikuid null-laiendeid esines verbidega *jälgima*, *silmama* ja *vaatlema* (0,5–4%). Verb *silmitsema* võimaldab samuti sõltlaienditeta esinemist, kuid materjalis seda ei leidunud. Ülejäänud verbidel oli null-laiend üsnagi regulaarne (9,5–12%).

Enamiku eesti keele vaatamisverbide ühiseks jooneks võib pidada intransitiivset kasutust suunamäärusega (seda võimaldavad kõik analüüsitud verbid, välja arvatud *jälgima*, *vaatlema* ja *uudistama*). Paljude vaatamisverbide jaoks on sagedamaks kollokaadiks näiteks *tulevikku* ~ *lakke* ~ *peeglisse* ~ *näkku* ~ *silma*. Kõik need on püsiväljendid, milles semantiline tegevusobjekt on realiseeritud määrusena. Hopperi ja Thompsoni (1980) skaala järgi seostub suurema transitiivsusega objekti eristatavus. Püsiväljendite osad on aga mittereferentsiaalsed ja kuuluvad predikaadi tähendusse.

Suunamäärus välistab vaatamisverbi juures käändsõnalise sihitise esinemise. Samas on võimalik suunamääruse ja sihitiskõrvallause koosesinemine (vt ka Vaiss 2022: 228–229).

Elusobjekti puhul kasutatakse vaatamisverbiga kas suunamäärust kujul *kelle poole* või *kelle peale* (nt *vaatas tüdrukku poole ~ peale*) või sihitist (nt *vaatas tüdrukut*). Kui vaate suunaks on eluta objekt, esineb mõne vaatamisverbiga lisaks sihitisele ja kaassõnafaasile ka allatiivne suunamäärus (nt *vaatas ~ vahtis ~ kõõritas ~ põrnitses ~ jõllitas ekraanile*). Paralleelvõimaluste korral viitab määrus pigem lühemale vaatamisele kui sihitis. (Vt Vaiss 2022: 229, 231–232)

Paljudel vaatamisverbidel on mitmeid tähendusi ja kasutusi ning mitte kõik neist ei ole otseselt vaatamisega seotud, nt *piilub ~ kiikab kallima auto poole*.

5. Järeldused ja arutelu

Uuring näitas, et ühte leksikaalsemantilisse verbirühma kuuluvad verbid võivad transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste regulaarsuse poolest märgatavalt erineda. Nii oli analüüsitud materjalis verbide *kiikama*, *kõõritama* ja *piiluma* sihitisega esinemise osakaal 23–36,5% ning *silmama*, *vaatlema*, *silmitsema* ja *jälgima* puhul jäi see vahemikku 94,5–99,5%. *Vaatama*, *kaema*, *vahtima*, *jõllitama*, *põrnitsema* ja *uudistama* olid transitiivsed 75,5–84,5% ulatuses.

Kõiki analüüsitud vaatamisverbe, välja arvatud *jälgima*, *vaatlema* ja *uudistama*, kasutatakse ka suunamäärusega. Suunamäärus välistab käändsõnalise sihitise lisamise, kuid mõnikord võimaldab sihitiskõrvallauset. Keeleõppimise seisukohalt võib vaatamisverbide kahesugune (transitiivne ja intransitiivne) kasutus veaohklik olla, kuna õppijate emakeeles ei pruugi olla samasugused rektsioonid nagu eesti keeles (vt Vaiss 2022). Paralleelrektsioonide korral, kui vaatamise olukord võimaldab nii sihitist kui ka allatiivset või kaassõnalist suunamäärust, viitab suunamäärus justkui lühemale ja “tulemuslikumale” vaatamisele (nt *ta vaatas merd* ja *ta vaatas tüdrukut* tunduvad pikema tegevusena kui *ta vaatas merele* ja *ta vaatas tüdrukku peale*). Fakt, et intransitiivne variant võib olla ajaliselt ja aspektuaalselt piiritletum, ei ole kooskõlas Hopperi ja Thompsoni (1980) teooriaga (vt ka Vaiss 2022: 232). Samas tundub, et sihitise puhul võib tegevussubjekt olla rohkem tegevusega mõjutatud kui suunamääruse kasutamisel, mille puhul on semantiline tegevusobjekt vaatamissuuna ja -objekti vahepealne juhtum. Vaatamisverbiga väljendatud tegevus on tahtlik ja nende subjekt on reeglina agenttiivne, kuid tegevusobjekt (s.o vaatamisobjekt või -suund) ei ole tegevusega mõjutatud – see on semantiliselt rollilt teemaobjekt, mitte patsient (vt Erelt 2017b: 71). Nagu eespool eeldatud, saab teoreetiliselt olla mõjutatud vaid tegevussubjekt. Niisiis on vaatamisverbide puhul tegu agenttiivsete konstruktsioonidega, kus tegevusobjekti otseselt ei mõjutata. Vaatamisverbide semantika välistab liikumise (ingl *motion*) ja objektiga kontaktteerumise (ingl *contact*), kuid siiski väljendavad vaatamisverbid objektile suunatud tegevust (Goldberg 1992: 85–86).

Eesti vaatamisverbid erinevad vaatamisviisi ja kaasnevate tähendusnüansside poolest. Nagu osas 2 eeldatud, näitab ka analüüs, et *vaatama* ja *kaema* käituvad kui kõige lähedasemad sünonüümid. Verb *uudistama* on eripärane oma tähendusest järelduva objekti uudsusel, nii võib objekt jääda lähemalt nimetamata ja

keskendutakse tegevuse laadile. Ka muude vaatamisverbide semantilised rühmad (1) *vahtima, piiluma, kiikama* kui suunatud vaatamistegevuse viisile keskenduvad verbid, 2) *silmama, silmitsema, jõllitama, kõõritama* kui objekti vaatamise viisile keskenduvad verbid ja 3) *jälgima, vaatlema* kui objektile suunatud kognitiivset tegevust väljendavad verbid) tunduvad üldiselt paika pidavat. Esimese rühma verbidel *piiluma* ja *kiikama* on sarnane süntaktiline käitumine, neile lähedane on ka *kõõritama* teisest rühmast (vt joonis 1). Esimesse rühma jagatud *vahtima* on aga oma süntaktilise käitumise poolest pigem sarnane verbidega *põrnitsema* ja *jõllitama*. Teise ja kolmanda rühma verbidel esineb enamasti eristatav objekt. Analüüsitud verbid erinevad ka oma tegevuse kulgemise iseloomu poolest. Nii väljendavad *silmama* ja *kiikama* tihti lühiajalist ja piiritletud tegevust ja ka *piiluma* piiritletud tegevust. Verb *kõõritama* võib väljendada nii piiritletud kui ka kestvate tegevust. Teised vaatamisverbid väljendavad üldjuhul pigem kestvate tegevust; piiritletust või piirivõimalust saab lauses leksikaalselt markeerida (nt *vaatas korra mind*). Kõiki vaatamisverbe saab samuti kasutada ilma sõltlaidenditeta, kuid ka null-laidendi regulaarsus on verbiti üsnagi erinev. Mõni vaatamisverb (nt *silmitsema, silmama, jälgima, vaatlema*) võimaldab null-laidendit väga harva, teised palju regulaarsemalt. Võib väita, et verbide *silmitsema, silmama, jälgima, vaatlema* spetsiifiline vaatamisviis on sihitiseta esinemist piirav tegur. Nagu ka spetsiifilise tähenduskomponendiga inglise söömis-joomisverbid (vt Rice 1988, Velasco, Muñoz 2002) esineb see leksikaalsemantiline rühm sihitiseta pigem teatud grammatilistes vormides ja/või kinnistunud ühendites. *Kõõritama, jõllitama, põrnitsema, vahtima, piiluma* ja *uudistama* puhul oli spetsiifiline vaatamisviis aga vastupidi null-laidendit soodustavaks teguriks. See on kooskõlas Malka Rappaporti ja Beth Levini (1998) käsitlusega, mille järgi verbisemantikas esinev ja tugevalt leksikaliseerunud viisi tähenduskomponent soodustab objekti ärajätmise võimalust. Nii saab teha järelduse, et transitiivse verbi semantikas kajastuv viisi komponent võib nii soodustada kui ka piirata sihitiseta esinemist.

Süntaksi seisukohalt soodustasid kõigi analüüsitud verbide puhul null-laidendit kahe või enama tegevuse seostamine (sageli ka sama tegevuse kordamine), infiniitne verbivorm (sh ahelverbikonstruktsioon), imperatiiv, separatiivne ja mõnikord ka lokatiivne kohamäärus, võrdlus ja muud viisimäärused. Kõik need komponendid aitasid verbiga väljendatud tegevust konkretiseerida ja esile tõsta. Tegevuse kui sellise fookusesse tõstmine on aga iseenesest üks tegevusobjekti väljajätmise soodustav tegur. Lause infostruktuuri seisukohalt mõjutab definiitse objekti väljajätmise aga see, et objekt oli diskursuses eelnevalt tuntud ning seepärast võis seda lausest ära jätta, mis on kooskõlas varasema teooriaga. (Vt nt Dilin 2008, Vihman 2015)

Samuti soodustas null-laidendit vähendatud agentiivsusega subjekt (*päkapikud akna taga piiluvad, öökullid jõllitavad hämaras puu otsas* jms). Samas võivad objekti implitsiitsust mõjutada ka muud tegurid, nt see, kas räägitakse täiskasvanu või lapsega. Nii iseloomustab hoidjakeelt pigem ellipsi vältimine: võrreldes täiskasvanutevahelise suulise vestlusega kasutatakse hoidjakeeles 30% enam eksplitsiitseid objekte (Vihman 2015).

Eelnevat kokku võttes võib verbi *vaatama* näitel eristada järgmisi konstruktsioone, mis on omased enamikule vaatamisverbidele:

- A. <vaatama + eksplitsiitne vaatamisobjekt>
- B. <vaatama + eksplitsiitne vaatamissuund>
- C. <vaatama – eksplitsiitne vaatamisobjekt/vaatamissuund>

Esimese konstruktsiooniga lauses esineb tavaliselt sihitis (nt *vaatas merd*, *vaatas filmi*) ning teise konstruktsiooni puhul määrus (nt *vaatas paremale ~ selja taha*). Kolmandas konstruktsioonis tuleb esiplaanile verbiga väljendatud tegevus, millele aitab kaasa ka lause infostruktuur.

Näited nagu *vaatas merele ~ lakke* on vaatamisobjekti ja -suuna vahepealsed juhtumid. Tüpoloogilistes uuringutes ongi leitud, et vaatamisverbide intransitiivseks malliks on esinemine obliikvakäänetega (Malchukov 2005: 103). Allatiiv ja illatiiv täidavad mõlemad eesti keeles obliikvakäände funktsiooni. On tähele pandud, et obliikvakäändeid kasutatakse tavaliselt koos madala transitiivsusega verbidega. Madalat transitiivsust tingib muu hulgas verbi leksikaalses tähenduses peituv seisundlikkus (ingl *stativity*), mille kaks komponenti on mitte-dünaamilisus ja atelelisus. (Aigro 2022, Aigro, Vihman 2023) Sarnase tulemuseni on jõudnud ka Anne Tamm (2012: 192–194), kes iseloomustab verbi *vaatama* kui Vendleri klassifikatsiooni tegevusverbi järgmiste tunnustega: [+ duratiivsus], [+ dünaamilisus], [– lõpp-punkt], [+ agentiivsus], [– seisundlikkus]. Huvitav fakt on seegi, et obliikvastruktuurides esinevad verbid on palju sagedamini kasutusel inimesi väljendavate argumentidega kui sihitisega esinevad verbid (Aigro 2022: 198).

Eesti keele argumentide süsteem on väga rikkalik ja mitmekülgne (Aigro 2022: 193–194). Verbid nagu *vaatama* annavad rääkijale võimaluse valida mitme kasutusmalli vahel: tavaline on partitiivobjekt, kuid piiritlevate laiendite lisamisel pole välistatud ka totaalobjekt, nt *Poiss vaatas filmist vaid lõigu* (Vaiss 2020: 247, vt ka Rätsep 1978: 176). Aspektuaalse piiritletuse toonitamiseks kasutatakse ka määratlevat laiendit, nt *Meil on reedeti kino päev – vaatame ühe täispika filmi suurelt ekraanilt* (ENC19). Samuti võib totaalobjekt esineda ülekantud tähenduse ‘otsima, leidma, hankima’ korral, nt *Peeter vaatas sõbrale linnast töökoha ~ linna töökoha* (Rätsep 1978: 162, 163). Ka suunamääruste kasutamisel on sageli valida allatiivi ja kaassõnafaasi vahel, nt *vaatas ekraanile ~ ekraani peale*. Elusobjekti puhul kasutatakse nii partitiivobjekti kui ka määrust, nt *Peeter vaatas üle prillide külalist ~ külalisele ~ külaliste peale* (Rätsep 1978: 127, 133, 146). Kui lauses ei ole tegevuse kulgemist iseloomustavaid määrusi, on suunamäärus kujul *kelle poole* või *kelle peale* allatiivist loomulikum (nt *vaatas tüdruku poole ~ peale*, mitte aga *vaatas tüdrukule*), aga kui vaate suunaks on eluta objekt, saab kasutada kõiki võimalikke variante (nt *vaatas ekraani ~ ekraanile ~ ekraani peale*).

Teistes keeltes võib leida hoopis teistsuguseid valikuid. Need teised võimalused ei pruugi alati verbi transitiivsusega seostuda, kuivõrd transitiivsus, aspekt ja verbilaiendid seostuvad eri keeltes eri viisil. Näiteks esineb ukraina ja vene keeles sihitis üldreeglina akusatiivis ja väga harvadel juhtudel genitiivis. ‘Vaatama’ puhul on sihitisena väljendatavate vaatamisobjektide arv üsnagi piiratud: akusatiivset sihitist kasutatakse põhiliselt väljendites nagu ‘vaatab telerit’, ‘vaatab filmi’, ‘vaatab fotosid’ vms (vt Vaiss 2022). Üldiselt kasutatakse aga verbi ‘vaatama’ koos suunamäärusega, väga sageli koos kaassõnaga *na*. Sarnane süsteem on ka hollandi keeles (vt osa 3.5). Pideva ja jätkuva tähelepanu objektid, nagu teler ja film, esinevad ka eesti keeles (ning kindlasti ka teistes maailma keeltes) alati sihitisena, moodustades justkui verbitähenduse osa. Objektikäände valikule avaldab siiski mõju ka objekti iseloom ja selle terviklikkus. Nii võib vene keeles objekti osa tähistamiseks kasutada kvantorit *nemnogo* (‘natuke, pisut’) koos genitiivobjektiga. ‘Vaatama’ puhul ei ole see regulaarne, kuid võimalik selliste objektide puhul nagu film vms, nt *Posmotrev*

nemnogo ètogo fil'ma, odin čelovek skazal – čto èti ljudi pohoži na ljudej s drugoj planety (Vaadates pisut seda filmi [vene keeles on genitiiv] üks inimene ütles, et need inimesed näevad välja nagu inimesed teiselt planeedilt) (Russian Web 2011). Lauses on kasutatud perfektiivset verbi ning piiritletud tegevus on suunatud vaid tegevusobjekti osale. Tavaliselt kasutatakse aga adverbiaali *nemnogo* just tegevuse ajaliseks piiritlemiseks koos akusatiivse sihitisega (*On posmotrel nemnogo fil'm – Ta vaatas pisut filmi* [vene keeles on akusatiiv]).

Artiklis on arvestatud eeskätt vaatamisverbide kasutusmallide süntaktilist transitiivsust, kuid on pööratud tähelepanu ka semantikale ja pragmaatikale. Edaspidi tundub vajalik teha transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste regulaarsuse uuringuid ka teiste leksikaalsemantiliste verbiklasside kohta. Arvestades eesti keele korpusete pidevat arendamist (vt Koppel, Kallas 2022) võib loota, et juba varsti on ka verbide transitiivsete ja intransitiivsete kasutuste regulaarsust palju lihtsam tuvastada.

6. Kokkuvõte

Eesti vaatamisverbid on huvipakkuv leksikaalsemantiline rühm, mille sihilisuse erinevustesse aitas siinne artikkel pilku heita. Enamik vaatamist tähistavaid tegusõnu võimaldab nii sihitise kui ka suunamäärusega esinemist, kuid nende kasutusmallide regulaarsus on verbiti üsnagi erinev. Transitiivse esinemissageduse alusel korpuses võib analüüsitud vaatamisverbid tinglikult jagada kolme rühma: sihitisega esinemise osakaal üle 90%, alla 40% või 75–85%.

Kõik vaatamisverbid võivad esineda lauses ka ilma sõltlaidenditeta ehk nn null-laidendiga, kuid selle malli regulaarsus on verbiti erinev. Süntaktiliselt soodustab null-laidendi esinemist infiniitne verbivorm ja imperatiiv, eri tüüpi määrused, sama tegevuse kordamine või mitme tegevuse seostamine ühes lauses; ellipsi võimalikust võib mõjutada ka lause infostruktuur ja hulk teisi tegureid. Verbi semantikas kajastuv spetsiifilise vaatamisviisi komponent võib nii soodustada kui ka hoopis piirata sõltlaidenditeta esinemist. Vaatamisverbidel on agenttiivne või vähendatud agenttiivsusega subjekt; tegevus on küll suunatud objektile, kuid tegevusobjekt ei ole tegevusest mõjutatud.

Viidatud kirjandus

- Aigro, Mari 2022. In Any Case? Estonian Spatial Cases as Argument Markers. *Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis*, 44. Tartu: University of Tartu Press.
- Aigro, Mari; Vihman, Virve-Anneli 2023. Oblique complements in Estonian: A corpus perspective. – *Journal of Linguistics, FirstView*, 1–31. <https://doi.org/10.1017/S0022226722000536>
- Bresnan, Joan 2001. *Lexical-Functional Syntax*. Blackwell Textbooks in Linguistics, 16. Oxford: Blackwell.
- Dilin, Liu 2008. Intransitive or object deleting? Classifying English verbs used without an object. – *Journal of English Linguistics*, 36 (4), 289–313. <https://doi.org/10.1177/0075424208317128>
- Dixon, Robert M. W.; Aikhenvald, Alexandra Y. 2000. Introduction. – Robert M. W. Dixon, Alexandra Y. Aikhenvald (Eds.), *Changing Valency: Case Studies in Transitivity*. Cambridge: Cambridge University Press, 9–29. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511627750.002>

- Erelt, Mati 2017a. Ellipsis ['Ellipsis']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu, III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 590–602.
- Erelt, Mati 2017b. Sissejuhatus süntaksisse ['Introduction to syntax']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu, III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 53–92.
- Erelt, Mati 2017c. Öeldistäitemäärus ['The predicative adverbial']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu, III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 289–299.
- Goldberg, Adele E. 1992. *Argument Structure Constructions*. Berkeley: University of California.
- Hopper, Paul J.; Thompson, Sandra A. 1980. Transitivity in grammar and discourse. – *Language*, 56 (2), 251–299. <https://doi.org/10.1353/lan.1980.0017>
- Keenan, Edward L.; Dryer, Matthew S. 2007. Passive in the world's languages. – Timothy Shopen (Ed.), *Language Typology and Syntactic Description*. Vol. I: Clause Structure. Cambridge: Cambridge University Press, 325–361. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511619427.006>
- Kilgarriff, Adam; Rychlý, Pavel; Smr, Pavel; Tugwell, David 2004. The Sketch Engine. – Geoffrey Williams, Sandra Vessier (Eds.), *Proceedings of the XI EURALEX International Congress*. Lorient: Université de Bretagne Sud, 105–115.
- Kilgarriff, Adam; Baisa, Vít; Bušta, Jan; Jakubíček, Miloš; Kovář, Vojtěch; Michelfeit, Jan; Rychly, Pavel; Suchomel, Vít 2014. The Sketch Engine: Ten years on. – *Lexicography*, 1 (1), 7–36. <https://doi.org/10.1007/s40607-014-0009-9>
- Koppel, Kristina; Kallas, Jelena 2022. Eesti keele ühendkorpuste sari 2013–2021: mahukaim eestikeelsete digitekstide kogu ['Estonian National Corpus 2013–2021: The largest collection of Estonian language data']. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 18, 207–228. <https://doi.org/10.5128/ERYa18.12>
- Luraghi, Silvia 2004. Null objects in Latin and Greek and the relevance of linguistic typology for language reconstruction. – Karlene Jones-Bley, Martin E. Huld, Angela D. Volpe, Mirriam R. Dexter (Eds.), *Proceedings of the 15th Annual UCLA Indo-European Conference*. *Journal of Indo-European Monograph Series*, 49. Washington: Institute for the Study of Man, 235–256.
- Malchukov, Andrej 2005. Case pattern splits, verb types and construction competition. – Mengistu Amberber, Helen de Hoop (Eds.), *Competition and Variation in Natural Languages: The Case for Case*. Amsterdam: Elsevier Science, 73–117. <https://doi.org/10.1016/B978-008044651-6/50006-9>
- Metslang, Helle 2017. Sihitis ['Object']. – Mati Erelt, Helle Metslang (Toim.), Eesti keele süntaks. Eesti keele varamu, III. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 258–277.
- Neshcheret, Nataliia 2016. *Passive Construction with Intransitive Verbs: Typology and Distribution*. MA. Kiel: University of Kiel.
- Næss, Åshild 2007. Prototypical Transitivity. *Typological Studies in Language*, 72. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. <https://doi.org/10.1075/tsl.72>
- Onozuka, Hiromi 2007. Remarks on causative verbs and object deletion in English. – *Language Sciences*, 29 (4), 538–553. <https://doi.org/10.1016/j.langsci.2006.01.002>
- Proos, Mariann 2019. Polysemy of the Estonian perception verb “nägema” ‘to see’. – Laura J. Speed, Carolyn O'Meara, Lila San Roque, Asifa Majid (Eds.), *Perception Metaphors. Converging Evidence in Language and Communication Research*, 19. Amsterdam: Benjamins, 231–252. <https://doi.org/10.1075/celcr.19.12pro>
- Phanaeva, Saida N. 2007. Sinonimija i leksiko-semantičeskie varianty polisemii v obučenii leksike russkogo jazyka. – *Izvestija Rossijskogo gosudarstvennogo pedagogičeskogo universiteta im. AI Gercena*, 13 (36), 227–231.
- Proos, Mariann 2020. Usage patterns of Estonian experience perception verbs: A random forest approach. – *SKY Journal of Linguistics*, 33, 67–101.

- Proos, Mariann 2021. Meaning and Usage of Estonian Experience Perception Verbs. *Dissertationes Linguisticae Universitas Tartuensis*, 41. Tartu: University of Tartu Press.
- Rappaport, Malka; Levin, Beth 1998. Building verb meanings. – Miriam Butt, Wilhelm Geuder (Eds.), *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*. Stanford: CSLI, 97–134.
- Rice, Sally 1988. Unlikely lexical entries. – *Proceedings of the 14th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society*, 202–212. <https://doi.org/10.3765/bls.v14i0.1797>
- Rätsep, Huno 1978. Eesti keele lihtlausete tüübid [‘Types of simple sentences in Estonian’]. Tallinn: Valgus.
- Tamm, Anne 2012. Scalar Verb Classes: Scalarity, Thematic Roles, and Arguments in the Estonian Aspectual Lexicon. *Biblioteca di Studi di Filologia Moderna*. Firenze: Firenze University Press. <https://doi.org/10.36253/978-88-6655-055-6>
- Tsunoda, Tasaku 1981. Split case-marking patterns in verb-types and tense/aspect/mood. – *Linguistics*, 19 (5–6), 389–438. <https://doi.org/10.1515/ling.1981.19.5-6.389>
- Tsunoda, Tasaku 1985. Remarks on transitivity. – *Journal of Linguistics*, 21 (2), 385–396. <https://doi.org/10.1017/S0022226700010318>
- Vaiss, Natalia 2020. Kogesin vapustust või vapustuse? Sihilised verbid valikute ees [‘Estonian transitive verbs facing choices’]. – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 16, 241–261. <https://doi.org/10.5128/ERYa16.14>
- Vaiss, Natalia 2021. Verbide transitiivsuse kontiinumist eesti keeles [‘The verbal transitivity continuum in Estonian’]. – *Emakeele Seltsi aastaraamat*, 66, 344–386. <https://doi.org/10.3176/esa66.15>
- Vaiss, Natalia 2022. Eesti *vaatama*-verbi ja selle vene ja ukraina vastete sihilisusest [‘On the transitivity of the verb ‘watch’/‘look’ in Estonian, Russian and Ukrainian’]. – *Lähivõrdlusi*. Lähivertailuja, 32, 213–236. <https://doi:10.5128/LV32.07>
- Velasco, Daniel G.; Muñoz, Carmen Portero 2002. Understood Objects in Functional Grammar. *Working Papers in Functional Grammar*, 76.
- Vihman, Virve-Anneli 2015. Pick it up: A look at referential devices in Estonian child-directed speech. – *ESUKA–JEFUL*, 6 (2), 63–83. <https://doi.org/10.12697/jeful.2015.6.2.03>

Võrguviited

- EKMS = Andrus Saareste Eesti keele mõistelise sõnaraamatu indeks. <https://www.eki.ee/dict/saareste/> (2.4.2023).
- EKSS = Eesti keele seletav sõnaraamat. Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll (Toim.). Eesti Keele Instituut, 2009. <http://www.eki.ee/dict/ekss> (2.4.2023).
- ENC19 = Jelena Kallas, Kristina Koppel 2020. Eesti keele ühendkorpus 2019 [‘Estonian National Corpus 2019’]. Center of Estonian Language Resources. <https://doi.org/10.15155/3-00-0000-0000-0000-08489L>
- ETY = Eesti etümoloogiasõnaraamat. Iris Metsmägi, Meeli Sedrik, Sven-Eerik Soosaar (Toim.). Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2012. <https://www.eki.ee/dict/ety/> (2.4.2023).
- Middelnederlandsch Woordenboek. https://gtb.ivdnt.org/iWDB/search?actie=article&wd b=MNW&id=21543&lemmodern=kijken&Betekenis_id=21543.sense.1 (7.3.2023).
- Nederlands-Estisch Woordenboek. Vertaalwoordschat. Anne Tamm (Toim.). Instituut voor de Nederlandse Taal, 2019. <https://vertaalwoordschat.ivdnt.org/vws/help/#Woordenboek-NE> (7.3.2023).
- Russian Web 2011. <https://app.sketchengine.eu/> (7.3.2023).
- SÜS = Asta Õim 2007. Sünonüümisõnastik. Tallinn. <http://www.eki.ee/dict/sys> (7.3.2023).

ON THE TRANSITIVITY OF ESTONIAN WATCHING-LOOKING VERBS

Natalia Vaiss

Institute of the Estonian Language, Tallinn University

The article studies the differences in the transitivity of Estonian watching-looking verbs. The aim is to determine their lexical semantic features that are related to the degree of transitivity, using the same corpus method. The analysis based on the Estonian National Corpus 2019 shows that Estonian watching-looking verbs vary in their degree of transitivity (i.e. the regularity of transitive and intransitive uses). According to the percentage of the transitive uses among 200 corpus sentences, the analyzed verbs can be divided into three categories (under 40%, 75–85%, and more than 90%). Most Estonian watching-looking verbs can be used with directional postpositions or other direction adverbials (e.g. *to the left, down, into the future*, etc.), but can also function without an object or a direction. The manner component reflected in the semantics of some Estonian watching-looking verbs can both promote and restrict the occurrence of the verb without an object or a direction. For all the verbs analysed, the occurrence without an object or a direction was syntactically favoured by the association of two or more actions, infinitive verb forms, the imperative, separative and sometimes also locative place adverbials, manner adverbials, and comparisons.

Keywords: argument structure, transitivity, verb classes, polysemy, Estonian

Natalia Vaiss (Eesti Keele Instituut, Tallinna Ülikool) uurib aspekti väljendusvõimalusi, transitiivsust ja verbisemantikast tulenevat objekti käändevaheldust eesti keeles.
Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, Estonia
natalia.vaiss@gmail.com